Vikipeedia

Uusnorra keel

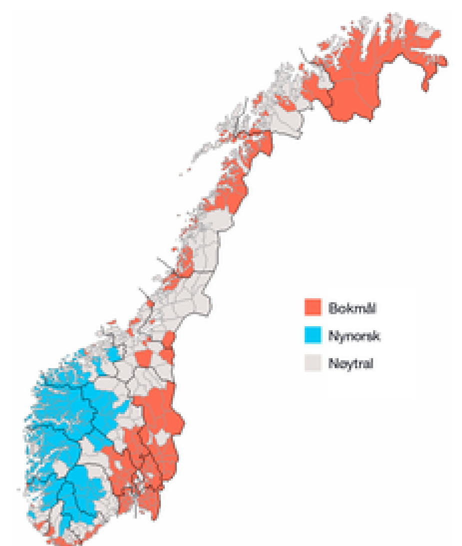
Uusnorra keel ehk ***nynorsk*** on norra keele teine ametlik kirjakeel *bokmål*'i kõrval. Uusnorra keelt kasutab kirjakeelena üle 10% norra keele kõnelejaid.

Ivar Aasenit peetakse uusnorra keele isaks.

Nynorsk on valdav läänes ja Lõuna-Norra keskosa mägialadel. 25% riigiringhäälingust kasutab *nynorsk*'i. Aladel, kus enamik elanikke kasutab *nynorsk*'i, on see koolides õppekeeleks.

Uusnorra kirjakeele loojaks oli Ivar Aasen. 1842–1847 käis ta läbi kogu Norra ja uuris murdeid, eriti Vestlandis ja Østlandi sisemaal, sest need murded olid taani keelest kõige vähem mõjutatud. Linnade keelt ta vältis, sest pidas seda taani keele poolt liiga rikutuks. Oma uuringute alusel lõi ta standardiseeritud uusnorra kirjakeele alused esitades need teostes "Det norske Folkesprogs Grammatik" (Norra rahvakeele grammatika; 1848; ümbertöötatud trükk 1864 pealkirjaga "Norsk grammatik" (Norra keele grammatika)) ja "Ordbog over det norske Folkesprog" (Sõnaraamat norra rahvakeele kohta; 1850). Sõnaraamatus oli üle 25 000 sõna ja ajaloolane Peter Andreas Munch nimetas seda rahvuslikuks meistriteoseks. 1871–1873 ilmus sõnaraamatu parandatud ja täiendatud trükk pealkirjaga "Norsk ordbog med dansk forklaring" (Norra keele sõnaraamat taanikeelse selgitusega).

Norra kaart. Uusnorra keelt kasutavad vallad on tähistatud sinisega.

Kuigi Ivar Aasen jäi autoriteediks, oli ka teistel varastel uusnorra keele arendajatel nagu Aasmund Olavson Vinje, Arne Garborg ja Olaus Fjørtoft oma keelevariant. 1901. aastal kinnitatud esimene ametlik ortograafia vastas suurel määral Aaseni ortograafiale. Viimased õigekirjamuudatused toimusid 1938. ja 1959. aastal. Reformide tulemusena on uusnorra keele sõnadel ja muuteparadigmades palju paralleelvorme.

Keele valikuga kaasnevad peened poliitilised nüansid ja konnotatsioonid. *Nynorsk*'i seostatakse maaeluga ja tervemõistusliku skepsisega linnaelu liialduste, peenutsemiste ja hierarhiate vastu. *Nynorsk* on ikka veel jäänud vastukultuuriks.

Uusnorra keel saavutas suurima leviku pärast 1938. aasta reformi. 1943. aastal õppis umbes kolmandik kooliõpilastest uusnorra keeles. 1950ndatel hakkas see kahanema ning stabiliseerus 1970ndatel umbes 15% juures. 1. oktoobril 2008 oli 13,4 % kooliõpilastest esimeseks keeleks uusnorra keel.

Uusnorra keel on levinud peamiselt Møre og Romsdali, Sogn og Fjordane, Hordalandi ja Rogalandi maakonnas. 2007. aastal oli asjaajamiskeeleks 27% Norra valdadest uusnorra keel, 37% bokmål ja 36% valdadest olid neutraalsed.

Landsmål'is (praegu nimetatakse *nynorsk*'iks) kirjutanud kirjanikest on tähtsamad Olav Duun, Kristofer Uppdal ja Tarjei Vesaas.
